

TÜRK EDEBİYATI'NDA KİMLİK BUNALIMINA ÇÖZÜM ARAYAN USTALAR!

Taceddin Ural*

|| içindekiler ||

1. Ahmet Hamdi Tanpınar
2. Peyami Safa
3. Nurettin Topçu
4. Mümtaz Turhan
5. Osman Turan
6. Erol Güngör
7. Attila İlhan

Bilindiği gibi; bir toplumun “ortalama kimliğinin” oluşmasında pek çok faktör etkili olabilmektedir. Dinden coğrafyaya, tarihten üretim ilişkilerine uzanan pek çok etki, toplumdaki kimliği şekillendirir. Ancak hiç şüphesiz, en geniş manasıyla edebiyat, bu şekillendirmede en belirleyici ve kalıcı olandır.

Efsaneden alın, masala gelin, müziği, şarkıyı, maniyi, tekerlemeyi, şiiri koyun, oradan romanı, hikâyeyi, sıralayın ve ulaşın modern çağlara; bunlara, sinemayı, videoyu ve işte yakın zamandan da facebook'u, twitter'ı, instagram'ı ve daha ne kadar yeni teknolojik buluş varsa ekleyin. Bütün bu edebî ve teknolojik ürünler sözle, yazıyla muhatabına ulaşır. Kalıcı hâle gelir. Dolayısıyla “kimlik” oluşumunda “edebiyat”

* Turkish writer, newspaperman

etkin hatta baskın unsurların başında gelir.

Özetle, hayatın hiçbir alanı yoktur ki sözsüz, edebiyatsız olsun... Doğum da böyledir, tapınma da... Hayatı devam ettirme de ölüm de... Hepsî böyledir... Hayatın en belirgin bu dönemeçlerinde görünen en ortak ve baskın olgu, sözün gücü, etki alanının genişliği kadar geçmişten getirdiği her türlü kültürel birikimle geleceği kuşatacak çaptaki taşıyıcılığıdır.

Bütün inanç eksenli söylemler, metinler, ritüeller; sözle, bir başka ifadeyle edebiyatla nesilden nesile, asırdan asıra aktarıla gelmiştir.

Modern zamanlara kadar neredeyse dünyadaki bütün olayların “inanç, kutsal” açısından bakışlarla geliştiği de dikkate alınacak olursa aslında insanlığı ve onun tarihini şekillendiren ana unsur bir anlamda “kutsal kökenli söz” olmuştur. Bu “kutsal kökenli söz”, siyasî erki de yanına alabildiği zamanlarda ise nereye gittiyse, orayı ve oradakileri dönüştürmüştür. Yeni gelenler; gittikleri yerin eski sahiplerini dönüştürmüş, orada yaşayanların devam edegelen alışkanlıklarını, geleneklerini hatta dinî inançlarını bile değiştirebilmiştir. Özetle; Hal, tavır, tutum, sanat, kültür, teknoloji, ilişkiler ve nihayet inanç orada artık eskisi gibi değildir.

Neyi anlamaya çalışıyoruz? Şunu:

O devasa tarih nehrini dolduran irili ufaklı bütün toplumsal olaylara baktığımızda; “söz”le başlayıp, “fiiliyat”a dönüşmüş bir sürecin bölgesel veya milletlere göre biçim değiştiren özelliklerle de olsa daima tekrarlandığını görürüz.

Bütün bu değişimlerin, gelişmelerin toplamında da insanın doğasına yabancılaşmasına, oradan da kimlik değişimine veya bunalımına ulaşırız.

Pek çok anlatımı var elbette ama yine kısaca ifade etmek gerekirse kimlik bunalımından; başkaları tarafından kişiye yüklenen / yüklenilmek istenen / zorla yüklenen kimlikle özgür ruh ve bağımsız

suurun yaşadığı çatışmayı anlayabiliriz.

Özellikle Amerika kıtasının keşfi, sanayileşme ve başta Afrika ülkeleri olmak üzere, kölelik döneminin, görünürde uygulama farklılıkları görünse de sürmesinde baş gösteren sıkıntıların yanı sıra yeni arayışlar; dünyanın “yabancılaşma” kavramıyla tanışmasına yol açtı.

“Yabancılaşma”nın, “yabancılaştırma”nın farkında olanların başlatıp sürdürdüğü tarih çalışmaları, sosyolojik ve kültürel araştırmalar arasında görüldü ki; farklı tarzlar, uygulamalar dikkat çekse de özellikle son 2-3 asırdır bir çok ülke kendi içinde “kimlik” tartışmalarına başlamış bulunmakta.

Sanayileşme, köyden şehre göç, kitle iletişim araçlarının evrensel etkileri, gelişen teknolojinin kontrolsüz kullanımı ve küreselleşmenin birçok uygulama ve anlayışı düzleyen etkileri kişilerden kitlelere kadar uzanan bir yabancılaşmayı, bu yabancılaşma da kimlik bunalımını tetikler.

En azından 300 yıldır, yani Sanayi Devrimi’nden bu yana seyrin böyle olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Günümüzde çok sayıda tahakküm aracının hedefinde olan birey tam da bu sebeple ideal anlamında özgür ve doğal değildir. Buna bir de yine aynı tahakküm mekanizmalarının etkisiyle yaşanan başta kültürel vb. yozlaşmaları da eklediğinizde, ferdi o toplumda asırlar içerisinde oluşmuş, deneme yanılma ile sağlaması yapıp akredite olmuş ve kökleşmiş değerlere olan bağı zayıflar.

Türk kültür dünyasının çağdaş düşünürü Cemil Meriç, “Işık doğudan yükselir” der. Bu isimde bir kitabı da vardır. Evet, tarih boyunca hemen bütün büyük medeniyetler coğrafi tanımlamayla “doğu”dan yükselmiştir. Ne zaman ki “Batı” olarak ifade edilen Avrupa, Amerika coğrafi keşifler ve buralardaki yağma, talan ve soykırım eşliğinde gelişmeyi, sanayileşmeyi, modernleşmeyi yakalamış, o zaman her

zaman “insan”ı önceleyen, değerli gören kültürlerle beslenen “doğu”nun talihli olumsuz manada dönmüştür. Bu manada baktığımızda, neredeyse bütün Afrika ülkeleriyle beraber ve Asya ülkeleri, kabaca tasnif etmek gerekirse son 300 yılı, bütün ölçüsü “kazanç” , “çıkarlar” üzerine kurulu olan “batı”nın hedeflerine muhatap olarak, “batı”nın tercihlerinin etkileri altında geçirmiştir.

Bakınız... Atalarımız Osmanlı'nın dış politikasının özü; yerli halka hoşgörüyü yaklaşmak, onu inancında, kültüründe hür bırakmaktı. Çok da etkili ve verimli bir politikaydı. O bölgelerde asayiş berkemal olur, hatta zaman içerisinde topluca Müslümanlığa geçişler görülürdü. Bu sebeptir ki... Bir batı ülkesinin yönetimi altında 1 asrı doldurmayan ülkeler hâkim olanın dilini konuşmaya mecbur kalırken, Osmanlı hâkimiyetinde 400 yıl kalan milletler bile ana dillerinde konuşmalarını sürdürebilmektedir. Günümüzde ise bazı vicdan sahibi Avrupalı yazarın dile getirebildiği gibi 1. Dünya Savaşı sonrası Osmanlıdan kopartılan toprak parçaları bir asırdır dünyayı tedirgin eden iç savaşların da yaşandığı bölgeler olarak dikkat çekiyor...

Bu genel girişten sonra ülkemize gelince...

Türkiye’de, bir modernleşme projesi olarak takdim edilen Tanzimat’la beraber Batı, hemen hemen her alanda bir model olarak alındı. Modernleşme yolunda atılan adımların halkın önünde gittiği bu dönemde, geleneksel kurumlar ve kültürle birlikte Batı kaynaklı kurumlar ve kültür yan yana yaşamaya devam etti.

Birçok kırılmayı da beraberinde getiren bütün bu gelişmeler, Türk halkında belli derecelerde kimlik bunalımına ve farklı düzeylerde de olsa yabancılaşmaya sebep olmuştur. Konuyu inceleyen birçok aydına göre; bu süreçte hayatın bizatihi içinde de bu hayattan beslenen edebiyatta da yozlaşmalar yaşanmasına bağlı olarak taklitçi, kendi özüne, geçmişine ve değerlerine yabancılaşan tiplerin varlığına bağlı

olarak başta aydınlar olmak üzere toplumda ciddi biçimde kimlik sorunu bir gerçek olarak ortaya çıkmıştır. Fakat bu arada dikkat çeken bir nokta vardır... “Batı”yı yüceltmek isteyenlerle, “batılı” tercihlere mutlaka bazı sınırlamalar konulmasını gerekli görenler, “batı”ya kuşkuyla bakanlar da yaşanan kimlik bunalımına bağlı olarak savundukları gibi hareket edememektedirler...

Yani... Ne “batı” yanlıları öykündükleri Batılılar’ın değerleriyle birebir uyum içerisindedirler ne de “batı”ya mesafe konulmasından yana olanlar eski dönemin değerlerini günümüzde yaşatabilecek donanımdadırlar. Aslında bu ikilem Türk aydınının kimlik bunalımının da temelini oluşturmaktadır. Türk halkı “Doğulu” mudur, “Batılı” mıdır? “Doğulu” gibi mi yaşayacaktır, “Batılı” gibi mi? Yoksa, “biraz ondan, biraz ondan” formülünü mü benimseyecektir? Böyle davranacaksa ölçüleri ne olacaktır.

Yıllara yayılmış ve bütün bir milletin geçmişi kadar geleceğinin de belirleyicisi olacak bu hayati konuya sanatçılar, edebiyatçılar, düşünce adamlarının azımsanmayacak bölümü ilgi göstermiştir. Bu ilginin boyutlarında dikkat çeken ayrıntı ise; edebiyatın her alanından tiyatroya, araştırma – incelemeden sinemaya, müzikten plastik sanatlara kadar pek çok kültürel üretimin aynı zamanda yabancılaşmayı tetikleyen, üreten, inşa eden içerikler taşıyor olmasıdır. Doğal olarak bu tercihleri doğru bulmayan görüşte olanlar da kendi doğrularını anlatabilmek adına eserler ürettiler, yabancılaşmaya, kimlik bunalımına dikkat çeken, çözüm formülleri bulmaya gayret eden çalışmalara imza attılar. Kimlik bunalımını genelde yerli ve gelenekten beslenen bakış açılarıyla gidermeye çalışan isimlerden bazılarını kısaca hatırlatmak istiyorum...

1. Ahmet Hamdi Tanpınar

Bu isimlerden birisi, Ahmet Hamdi Tanpınar'dır. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nın önemli yazarlarından biridir. Eserlerinde modernleşme, değişim ve yabancılaşma gibi kavramları ele alır. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi'nde, Edebiyat Öğretmeni İdris Şahin, Yrd. Doç. Dr. Salih Okumuş tarafından hazırlanan "Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Romanlarında Yabancılaşmaya Karşı Gösterilen Mukavemet ve Örnek Kişiler" başlıklı makale, yazarımızı özetler biçimdedir; "Ahmet Hamdi Tanpınar, geleceğin inşasında mukavemet edecek kıymetler arar. Tanpınar'ın kararsız, tereddütler yaşayan, içine düştükleri durumdan kurtulacak iradeyi bir türlü gösteremeyen roman kahramanları, aynı zamanda içlerine düştükleri boşluğa mukavemet edecek, kendilerini yabancılaşmaktan kurtaracak değerlerin arayışındadır. Ayrıca romanlarda kahramanların boşluğa düşmesini engelleyen ya da onların içine düştükleri kararsızlık hâlinin dışında yaşayıp model teşkil eden örnek kişiler de vardır. Huzur'da İhsan, Şeyh Galip, Dede Efendi; Sahnenin Dışındakiler'de Alaiyeli Ahmet; Saatleri Ayarlama Enstitüsü'nde Muvakkit Nuri Efendi ve Ahmet; Mahur Beste'de İsmail Molla bu kişilerdendir."

2. Peyami Safa

Şimdi de Peyami Safa'ya bakalım...

Edebiyatçı, gazete yazarı ve bilhassa "Doğu - Batı" meselelerine özel ilgi besleyen, önemli bir düşünür olan Peyami Safa, eserlerinde genel olarak siyasî, sosyo-psikolojik ve kültürel çözümler yapmıştır.

Osmanlı döneminde doğan, işgal yıllarını yaşayan ve Cumhuriyet'in kuruluşunu görme imkânı olan ve bu Peyami Safa, toplumdaki dönüşümü / kırılmayı yakinen gözlemledi ve bunu da eserlerine yansıttı. Edebiyat araştırmacısı Berna Moran; Peyami Safa'yı da zikrederek, o dönem aydınlarından bazılarının "Ne dereceye kadar 'biz' olarak kalacağız, ne dereceye kadar Batılılaşacağız?" sorusuna cevap aradıklarını söyler.

Safa'nın; toplumdaki kimlik bunalımının en bariz takip edilebildiği romanı olan Fatih-Harbiye Cumhuriyet'in 10'uncu yılında yazılmış olmasıyla ayrıca dikkat çekicidir. Eserde Doğu ve Batı kültürleri karşılaştırılır. Peyami Safa, safını belli eder. Romandaki batı hayranı tipler karikatürizedir, olumsuzdur. Roman boyunca, Batılılaşma taraftarı kimlikler ile geleneksel kimlikler kıyasıya çatışır. Romana ad olarak seçilen semtler, bugün bile yazarını doğrular mahiyettedir.

Peyami Safa'nın, batılılaşma rüzgârına kendisini fazlasıyla kaptıran Neriman'a söyledikleri, tam bir kimlik bunalımının ipuçlarını verir: "Öf! Bu elimdeki ud da (Eski bir Türk çalgısı T.U.) sinirime dokunuyor, kıracağım geliyor. Bir kere şu musibetin biçimine bak, hele bu torbası? Dârülelhan'dan da çıkacağım yahut alafranga kısmına gireceğim. Zaten bizim kısmı lağvedeceklermiş. Allah razı olsun. Kendimden nefret ediyorum. Oturduğum mahalle, oturduğum ev, konuştuğum adamlar, çoğu sinirime dokunuyor."

Romandaki geleneksel değerlere bağlı karakterlerden biri olan Şinasi ise o günlerde yeni yeni açılmakta olan parfümeri dükkânlarından birinin önünde durur ve batılılaşmanın maddî göstergeleri üzerinden yaşanan, yaşanacak olan ahlâkî çözümlere işaret eder: "Bu camekânlar kim bilir kaç Türk kızını baştan çıkardı, çıkaracak!"

3. Nurettin Topçu

Milli kimlik konusundaki bilimsel çalışmalarıyla dikkat çeken bir başka isim de Nurettin Topçu'dur. Çok başarılı bir lise eğitimini sürdürürken, 1928'de devlet tarafından ödül olarak Fransa'da eğitim almaya gönderilir. Paris'teki Bordeaux Lisesi'nden sonra Strazbourg'da tamamladığı doktoraasını 1934 yılında Sorbonne Üniversitesi'ne sunmuştur. Çalışması; üniversitenin Felsefe Jürisi tarafından, yılın en başarılı doktora tezi seçilir. Sorbonne Üniversitenin geleneklerine göre, birinci olan öğrenciler mutlaka ödüllendirilir. Topçu'ya da ödül olarak - gelenek olduğu üzere - bir altın saat, Amerika veya Kuzey Avrupa seyahati teklif edilir. Nurettin Topçu bu tekliflere, "Hiçbiri değil! Sorbonne Üniversitesi'nin giriş ve çıkış kulelerinde yirmi dört saat ay-yıldızlı Türk bayrağının dalgalanmasını istiyorum" cevabını verir. İsteği yerine getirilir. Çok iyi maddî şartlarla Fransa'da kalmasına yönelik teklifleri de kabul etmeyip Türkiye'ye dönen Nurettin Topçu, Felsefe Doçenti olmasına rağmen, dönemin siyasi tercihleri sebebiyle üniversitelerde görev alamaz ve liselerde felsefe öğretmenliği yapar.

Bu kısacık kişisel hikâye bile, Nurettin Topçu'yu anlamada önemlidir. Doğduğu topraklara hizmet edebilmek için başkalarının can attığı imkânları elinin tersiyle itmiştir. Bu haliyle o, aydın yabancılaşmasına prim vermeyen, ilaveten de milletin kendi değerleriyle irtibatını koparmayıp, yabancılaşmaması, kimlik bunalımı yaşamaması için çabalayan ideal bir aydındır. Fikirleri, günlük hayatının pratikleriyle tutarsızlık göstermemiştir. Evet, parlak bir retorikle yerlilik makaleleri yazmak, söylev çekmek kolaydır ama bu uğurda hayat konforunu etkileyecek kararlar almak her zaman kolay değildir. Fedakârlık ister, tutarlılık ister, içselleşmiş bir milli kimlik bilinci ister. Tam da kendi ifadelerinde anlattığı gibi yaşamıştır: "Bir hareket adamı olacak, yaşama zevkini bırakıp yaşatma aşkına gönül verecek, sabırlı ve azimli,

gösterişsiz çalışkan, ruh cephesinin 'maden işçileri' olacak idealist bir nesil yetiştirmek için çabalayacak.”

Nurettin Topçu, kimlik meselesinde net, billurlaşmış düşüncelere sahiptir. Topçu hakkındaki çalışmalarıyla da tanınan İsmail Kara, yazdığı ansiklopedi maddesinde şu görüşleri ortaya koyar; “Coğrafya olarak Anadolu’yu, tarih ve kültür olarak Selçuklu-Osmanlı tecrübesini merkeze alan, buradan en geniş ve belirleyici daire olarak İslâm’a ve özellikle tasavvufa intikal eden, Batı dünyasına ve insanlık tecrübesine uzanan bütüncül bir düşünce dünyası vardır.”

Birçok aydına göre Topçu; yazdığı otuzu aşkın kitap, 35 yılı aşkın sürede yazdığı sayısız makalelerde, anarşizme karşı isyan ahlâkını, sosyalizme karşı ahlâkî birlikteliği savundu ve Türk münevverini, yabancılışmaya karşı öz kültürüne sahip çıkmaya davet etti.

4. Mümtaz Turhan

Toplumdaki yabancılışma ve kimlik bunalımına kafa yoran isimlerden bir diğeri de Mümtaz Turhan’dır. Türkiye’de Tecrübî Psikoloji Kürsüsü’nün kurucusu olan Prof. Dr. Mümtaz Turhan’ın, Cumhuriyet’in kuruluşunun 35’inci yılında yayınladığı “Garplılışma’nın Neresindeyiz?” isimli eserinin önsözünde, ülkesine dair hükmünü vermiştir: “Bugün Türkiye, tarihinin en buhranlı devirlerinden birini yaşamaktadır. Son Garplılışma hareketleri de, bundan evvelkiler gibi muvaffak olamamıştır. İctimai hayatımızda yıkılan birçok şeylere mukabil pek az şeyin yapılabilmesi derin bir kültür buhranına yol açmıştır.”

Türk gençlerinin Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri’ne tahsil için gönderilmesini çok önemser ama onların “nasıl yerli kalabileceklerine”

ilişkin düşünceleri, söylemde belki ideal ancak uygulanabilirliği tartışmalı yaklaşımlardır. Mehmet Aygün, “Türkiye’de Amerikan Eksenli Muhafazakârlık başlıklı makalesinde: “(Onda) Türk toplumuna ait bir şeyleri muhafaza etme kaygısından ziyade Anglo–Amerikan sosyal bilim parametrelerine uygun düşecek bir toplumsal değişme programını inşa etmek kaygısı ağır basmaktadır. Muhafaza edilmesini öngördüğü değerler (İslami inançlar ve milli kültür alanı vb.) ise aslında temel Batıcılaşma hedefine uyumlu bir şekilde dizayn edilmek istenen değerlerdir. Konjonktüre uygun, yeni tipte ‘milliyetçilik’ de ‘muhafazakârlık’ da bu ana hedeften beslenmektedir.”

5. Osman Turan

Mümtaz Turhan’a kıyasla İslam vurgusu çok daha güçlü bir isim olan tarih Profesörü Osman Turan’a göre, yanlış laiklik uygulamaları, halkı dinî konularda bilgisiz bırakmış, bu da sosyal çöküşe yol açmıştır. Topluma öncü olması beklenen aydınların seküler kafa yapıları, söz konusu politikaların belirlenmesinde etkili olmuştur.

Turan’ın din, sekülerlik vb. konulardaki görüşlerini özetleyen Prof. Dr. Fahri Unan, “Osman Turan’a Göre Türkiye’de Din ve Laiklik” başlıklı makalesinde şu görüşlerini dile getirir; “Türkiye’de Lâikliğin de artık tam bir din düşmanlığına inkılâb etmesi, dindarlığın gerilik ve yobazlık, dinsizliğin de ilerilik mânasına gelmesi girişilen propagandaların nasıl geliştiğini gösterir. Böylece artık yüksek sosyete de dindar kalmak veya gözükmek bir cesaret meselesi oldu. Hattâ bazı zayıf dindarlar, mevki ve menfaatlerinin kurbanı olarak, içki ve balo modasına kapılıp hüviyet tebdili yaptılar; ileri ve modern insan

oldular! Böylece; şekle aid bir taklîd değil millî ve insanî şahsiyetimizi inkâr ediyor; diğer tabir ile Türklükten ve İslâmiyet'ten uzaklaşıyorduk. Bu suretle millî ve dinî kıymetleri ile Avrupa'ya karşı kendini kurtaran bir millet ona artık teslim olmanın mücadelesini yapıyor ve marazî 'fenâ fi'l-garb' aşkı (Batılılaşma aşkının içinde erimek) ile intihara zorlanıyordu. Din ve medeniyet gibi köklü istihaleleri (değişimleri) müteakip cemiyetlerin bünyelerinde şiddetli buhranların doğduğuna ve bu sebeple de milletlerin yükseldiğine veya inhilâle uğradığına dair tarih ve sosyolojinin bol misâlleri hatırlanırsa bugün Türkiye'de yaşadığımız içtimaî ve siyasî çöküntülerin kaynağını bulmakta güçlük çekilmez."

Arif Keskin de "Osman Turan'ın Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi" konusunu esas aldığı makalesinde; "Osman Turan'a göre Türkiye çok boyutlu bir buhran içerisindedir. Buhranın sebebini de madde ve ruh arasında muvazenenin bozulması olarak görmektedir. Bu dengenin bozulmasında ise Batılılaşma'ya önemli bir rol biçmektedir. Turan'a göre 'Millî mefkûre ve inançlar', Tanzimat'tan itibaren sarsılmaya başlamıştır. Bu süreç, Türkiye toplumunda seçkinler arasında 'ideolojik düşmanlık cepheleleri' oluşturmuş, toplumsal kurumlar içine nifak ve çatışma sokmuş ve nihayet 'halk kitlelerini etnik ve mezhebi tefrikalarla parçalama'nın temelleri atılmıştır. Bu süreç; 'millî kültür, mefkûre ve vatan' bilincine zarar vermiş, 'millî birliği' tehdit altına almıştır. Sosyal ve ahlâkî nizam zayıflamış, feragat, fedakârlık ve fazilet duyguları eski kuvvetini kaybetmiş, menfaât, maddî hırslar ve zabıta vakaları artarak manevî huzur bozulmuştur." der.

6. Erol Güngör

Prof. Dr. Erol Güngör, yukarıdan bu yana sıralanan isimler içerisinde belki de “en otantik” bir aydın olarak öne çıkar. Türkiye’nin bugün bile yerli kültürünü hâlâ en iyi koruyan bölgelerden biri olan Kırşehir’de doğup büyümesi bu konumunda büyük etken olarak kabul edilir. Tarih boyunca bir fazilet manzumesi etrafında örgütlenmenin adı olan “Ahilik” kültürü bu şehirde doğmuştur. Erol Güngör’ün şahsiyeti; Anadolu’nun İslâm öncülüğünde vatanlaşması sürecinde büyük emekleri ve katkıları olan Hacı Bektaş Velî, Ahi Evran-ı Velî, Âşık Paşa, Yunus Emre, Şeyh Süleyman Türkmanî, Ahmedî Gülşehrî gibi abide isimlerin diyarında şekillenmiştir. İstanbul Üniversitesi’nde edebiyat okuyan ve Tecrübî Psikoloji Kürsüsü’ndeki asistanlık göreviyle akademik kariyerine başlayan Güngör, oldukça genç yaşta, 1982 yılında 45 yaşındayken vefat etmiştir.

Statükoculuğa kapalı bir muhafazakârlık anlayışına sahip, değişimlere ve yenilikçiliğe açık bir dünya görüşü taşıyan Erol Güngör’ü özetle tanıyabilmek için Gökhan Güler’in, “Erol Güngör, Hayatı, Eserleri ve Düşünceleri” başlıklı makalesine göz atalım; “Ona göre, bir toplumun ayakta kalması için ortak davranış kalıpları geliştirmesi ve bu kalıplara süreklilik kazandırması gerekmektedir. Modernleşirken sadece bilim ve teknik almanın mümkün olduğu şeklindeki klâsik iddiayı ise sosyolojik açıdan yanlış bulmaktadır. Sanayileşen cemiyetlerin birbirine benzemeleri kaçınılmazdır, teknolojik değişme bazı mânevî unsurlarda da değişikliğe yol açmaktadır. Örneğin, modern üretim; insan ilişkilerinde aile ve bölge bağları yerine, verimlilik esasını ve rasyonel hesapları getirmektedir. Kültür değişmesinin en çok etkilediği şeylerden biri de örf ve adetlerdir. Ona göre bunlar, vicdan denilen duygu bütününden hâsıl oldukları ve körü körüne kabul edilmiş davranışlar olmadıkları için, akılcı olmalarına gerek yoktur ve ilmî yöntemlerle düzenlenemezler. Bu şuursuz bir yıkıma ve kültür kesikliğine neden

olur. Fakat her örf ve âdeti değerli kabul etmek de aynı derecede yanlıştır. Erol Güngör ayrıca, Batı medeniyetinin bozucu etkilerine karşı nasıl bir sansür uygulamak gerektiğini düşünmek yerine, sağlam bir millî kültür tesis edilmesi gerektiğini söylemektedir. Çünkü bir değişime girerken, istenilenlerin yanında istenmeyen unsurların gelmesi de kaçınılmazdır. Yapılması gereken, bu etkilere direnecek bağımsız bir kültürün hayatta kalmasını sağlamaktır. Erol Güngör'ün üzerinde en çok durduğu meselelerden biri de aydınlar ile halk arasındaki kopukluktur. Ona göre, Türkiye'deki inkılâpçı aydınlar, egosantrik ve entellektüelistedir. Bu aydınlar kitabî bilgileri gerçek hayata tatbik etmek isterler; fakat cemiyetin realitesini anlamazlar. Kendi doğru gördüklerini, yayınladıkları emirnamelerle herkesin doğru görmesini beklerler. İşler yolunda gitmeyince de kaçınılmaz olarak zora başvururlar. Bir başka özellikleri de 'lafçılık'tır. Kafalarında oluşturdukları dünyada konuşurlar, realitenin somut meseleleriyle alâkaları yoktur. Kendileri gibi düşünmeyenleri de iki şekilde yaftalarlar: Cahil ve hain.”

7. Attila İlhan

Yanlış batılılaşmanın yol açtığı problemlerden ısrarla söz eden özellikli düşünce insanlarından biri de Attila İlhan'dır. Attila İlhan, “Batılılaşma'nın Asıl Anlamı” başlıklı makalesinde; “Şimdi, 'Batılılaşmak', Batılı ülkelere benzemek, onları taklit etmek anlamına gelir ki; buna o zamanlar, bazıları 'medeniyet değiştirmek' de demişlerdi. Gerçekte bu tavır, 'egemenliğin' tam olması için Emperyalist Batı tarafından, üçüncü ülkelere ustaca dayatılmış bir 'kültürsüzleşme operasyonu'dur ki;

‘ecnebi kültürü’, ‘misyoner okulları’, ‘ecnebi basını ve edebiyatı vs...’ vasıtasıyla, üçüncü toplumların ‘aydınlarına’, adeta ‘enjekte edilmiştir’. Buna mukâbil, Gâzi'nin ve Cumhuriyet'in gerçekleştirmeye çalıştığı ‘kültür devrimi’, ‘çağdaşlığı’ amaçlıyor; buysa, metod olarak, ‘hayatta en hakiki mürşit ilimdir’ vecizesini kabul etmiş; yâni, diyalektik olarak şu ya da bu mevcut medeniyete bağlanmayıp, ‘çağdaşlık’ fikrine ve ideale bağlanmıştır; hâl böyle olunca, gerçekleştirilecek ‘sentez’in taklit ve kozmopolit olmayacağı; tam tersine, ulusal ve özgün olacağı meydandadır.” der.

Uzun süre birlikte çalıştığı kişilerden biri olan Prof. Dr. Hasan Bülent Kahraman da Attila İlhan hakkında şunları söylemektedir; “Türk aydınının Tanzimat sonrasında içine düştüğü büyük ikileme, büyük medeniyet krizine kendince somut bir çözüm geliştiriyordu.

Bu arayış içinde, bilinen, ilginç olanı sosyalizmle başlayıp Kemalizmle bitirmesiydi.

Oysa sosyalizm üstüne yazdıklarıyla Kemalizm üstüne yazdıkları, zamanında, Yahya Kemal'in mekteple memleket arasında kurduğu ilişkiye benzer. İlhan, sosyalizme inanmıştı. Ama o sosyalizm, sosyalizm dendiğinde akla gelenlerin çok ötesindeydi ve esasen bir Kemalizm anlayışını taşıyordu. Yani İlhan 'milli ve yerli' ve Kemalistti, sonra sosyalistti, her ne kadar kendisi başka türlü söylese de. Öylece de o 'milli demokratik devrim' çizgisinin farklı, ilginç ama başka bir savunucusuydu.”

Kültür ve kimliğin yüzyılları aşan bir geçmişe sahip olduğu ve geleneksel değerlerden kopmanın zorluğu göz önüne alındığında Batılılaşma'nın zorunlu kıldığı hemen her alandaki değişimin doğal bir dirençle karşılaşacağı inkâr edilemez. Bu direnç, elbette bir medeniyet krizine yol açacaktır. Bu coğrafyalar da mezkur krizlere yabancı değildir. Aşağıdaki alıntıda dile getirilen endişeler; millî kültürüne bağlı

kalmaya çalışan ortalama bir Japon, Çinli, Endonezyalı veya Koreli için de geçerlidir.

Sözlerimizi toplamaya çalışırken, “Küreselleşme Üzerine Bir Tartışma: Kültürel Emperyalizm ve Kültürel Küreselleşme Tezleri” başlıklı makalesinde Doç. Dr. Emel Akça’nın şu görüşlerine de kulak verelim; “Küreselleşmeyle birlikte ulus-devlet ve ulusal sınırlar gibi kavramların anlamlarında aşınmalar yaşanmıştır. Sınırları aşan toplumsal, politik ve ekonomik bağlar, her bir ülkede yaşayanların kaderini önemli ölçüde etkilemektedir. En genel ifadesiyle küreselleşme, dünya toplumunun artan ‘karşılıklı bağımlılığı’ anlatmaktadır. Batılı ülkelerin temsil ettiği noktanın, insanlığın erişebileceği en üst siyasal / ekonomik aşama olduğunu varsayan modernleşme kuramcılarına göre küreselleşme; Batılılaşma, Modernleşme Projesi’nin adlarından biridir. Eleştirel yaklaşım için ise küreselleşme, Batı’nın ekonomik / siyasal / kültürel tek tipleştirme çabasının adıdır. Küresel kapitalizm, kendini tarih-aşırı ve ulus-aşırı olarak, modernleşmenin ve modernliğin aşkın ve evrenselleştirici gücü olarak sunmuş olmasına rağmen, gerçekte Batılılaşma demektir. Amerikan televizyonuna, müziğine, yiyeceğine, giysilerine ve filmlerine yer açmak için yerel popüler ya da geleneksel biçimler saf dışı edilmekte ya da dilsizleştirilmektedir. Böylece, dünya kültürünün tek tipleştirilmektedir. Bu da, birçokları tarafından küreselleşmenin esası olarak görülmektedir.”

터키 문학에서 정체성 위기에 해결책을 모색한 작가들

타제 띨 우랄*

|| içindekiler ||

1. 아흐메트 함디 탄프나르
2. 페야미 사파
3. 누레띨 툽주
4. 뫼타즈 투르한
5. 오스만 투란
6. 에롤 권괴르
7. 아틸라 일한

[국문초록]

한 공동체의 정체성 형성에는 많은 요소들이 영향을 미칠 수 있다. 종교, 지리, 역사, 생산 관계에 까지 펼쳐지는 많은 영향은 그 공동체의 정체성을 형성한다. 하지만 가장 광범위한 의미로서 문학은 이 형성에서 가장 결정적, 영속적이다.

서구 지지자들은 자신들이 모방했던 서구인들의 가치와 전적으로 조화 속에 있지 않았고, ‘서구’에 거리를 두고자 하는 사람들은 옛 시절의 가치들을 현실에서 적용할 정도로 무장되어 있지 않았다. 사실 이 딜레마는 터키 지식인들의 정체성 위기의 근간을 형성하고 있다. 터키인들은 동양인인가, 서양인인가? 동양인처럼 살아야 하는가, 아니면 서양인처럼 살아야 하는가? 아니면, 약간은 여기서, 약간은 저기서 가져온 방식들을 수 용할 것인가? 만약 그렇게 한다면 그 정도는 어디까지 될 것인가?

오랜 세월 동안 지속되고, 민족 전체의 과거만큼이나 미래를 정할 이 중요한 주제에 대해 예술가, 문학인, 사상가들은 적지 않은 관심을 보였다. 이방화, 정체성 위기에 초점을 두고, 해결하기 위해 노력하는 연구들을 하기 시작했다. 이 정체성 위기를 토착적인 것과 전통에서 공급받은 관점으로 해소하려고 했던 인물들 중 몇 명을 본다.

아흐메트 함디 탄프나르는 미래를 건설하는 데 있어 저항할 가치들을 모색한다. 탄프

* 터키 작가, 신문기자

나르 소설에 등장하는 우유부단하고, 결단을 내리지 못하고, 자신들이 처한 상황에서 벗어날 의지를 도무지 보이지 않는 등장인물들은, 동시에 자신들이 처한 공허함에 저항하고, 자신들을 이방화하는 데에서 벗어날 가치들을 모색한다.

문학인, 신문 작가 특히 ‘동-서양’ 문제에 특별한 관심을 갖고 있었던 중요한 사상가 페야미 사파는 그의 작품에서 일반적으로 정치, 사회-심리 그리고 문화적 분석들을 했다. 오스만 제국 시기에 태어나고, 점령 시기를 경험하고, 공화국 설립을 보았던 페야미 사파는, 사회의 변화/ 반항을 가까이서 관찰했고, 이를 자신의 작품에 반영했다. 그는 소설에 등장하는 서양을 선망하는 타입들은 회화화되고, 부정적이다. 소설 내내, 서구화 옹호자 정체성과 전통적인 정체성이 인정 사정없이 충돌한다.

민족적 정체성 문제에 관한 학문적 연구들로 관심을 받은 또 다른 이름은 누레딘 톱추이다. 그는 지식인이 이방화되는 것에 동조하지 않고, 더불어 자신의 민족의 가치들과 관계를 끊지 않고, 이방화되지 않고, 정체성 혼란을 겪지 않기 위해 노력한 이상적인 지식인이다. 무정부주의에 맞선 반항적인 도덕을, 사회주의에 맞선 도덕적 연합을 주장했다. 그리고 터키 지식인들에게, 이방화되는 것에 맞서 고유 문화를 지키자고 종용했다.

터키사회의 이방화와 정체성 혼란에 대해 고심한 다른 한 명은 뫼타즈 투르한이다. 뫼타즈 투르한과 비교해 이슬람을 강조하는 면이 더 강한 역사교수 오스만 투란에 의하면, 잘못된 세속주의 적용은 국민을 종교적인 면에서 무지하게 만들었고, 이는 사회적 붕괴의 원인이 되었다.

뫼타즈 투르한과 비교해 이슬람을 강조하는 면이 더 강한 역사교수 오스만 투란에 의하면, 잘못된 세속주의 적용은 국민을 종교적인 면에서 무지하게 만들었고, 이는 사회적 붕괴의 원인이 되었다. 사회에 선구자가 되어야 할 지식인들의 세속주의 뇌 구조는 이러한 정책을 결정짓는 데 영향을 미쳤다. 예를 권피르 교수는 위에서 열거한 이름들 중 어찌면 ‘가장 진정한’ 지식인으로 부각된다. 그는 보수주의 이해를 가지고 있으며, 변화와 혁신에 열려 있는 세계관을 가지고 있다. 예를 권피르는 또한, 서양 문화의 파괴적인 영향에 맞서 어떤 검열을 해야 하는 지 생각하는 대신, 건전한 민족 문화를 구성하는 것이 필요하다고 말했다. 요구되는 것은 이 영향에 견딜 수 있는 독립적인 문화가 존속되는 것이라고 보았다. 잘못된 서구화가 야기한 문제들에 대해 끈질기게 언급한 특별한 사상가들 중 한 명은 아틸라 일한이다. 아틸라 일한은, 지금 서구화는 서양 국가를 닮는 것, 그들을 모방하는 것 이라는 의미로 받아들이고 있다.

주제어: 아흐메트 함디 탄프나르, 페야미 사파, 누레딘 톱추, 뫼타즈 투르한, 에롤 권피르, 투르크 정체성, 오스만제국

[ABSTRACT]

The writers who sought for solutions for identity crisis in Turkish literature

Taceddin Ural

Are Turks Orientals, westerners? Should they live like Orientals or westerners? or Should they accept little by little from this or that? If do, How much should they accept?. Artists, thinkers and literary men have had a lot of interests in this important theme to be continued for the long time. Ahmet Hamdi Tanpınar seeks for the value of resistance to establish the future. The important thinker, Peyami Safa analyzes politics, society, psychology and literature in his works. Nurettin Topçu is interested in the academic research about the ethnic identity. Mümtaz Turhan is concerned about the westernization of Turkish society and the chaos of identity. Comparing to Mümtaz Turhan, historian professor, Osman Turan emphasizes Islam even more. Also, Prof. Dr. Erol Güngör is regarded as a truest intellectual, has the conservative point of view and has the world view of change and innovation.

이 논문은 학술대회(한-터 문학 심포지엄)에서 발표되어 무심사 게재 확정됨